Humanistic Sociology of Migrations – 100 Years Later

Mihaela Misheva

Economic Sociology Department, University of National and World Economy

Хуманистична социология на миграциите – сто години по-късно

Михаела Мишева

Катедра „Икономическа социология“, Университет за национално и световно стопанство

Author note

Mihaela Misheva https://orcid.org/0000-0001-7243-7234

Mihaela Misheva is an assistant professor at the Economic Sociology Department at the University of National and World Economy

The author has no known conflict of interest to disclose.

Correspondence concerning this article should be addressed to Mihaela Misheva, Sofia, 1700, Studentski grad, UNWE, Email: mmisheva@unwe.bg

Бележки за автора

Михаела Мишева https://orcid.org/0000-0001-7243-7234

Михаела Мишева е преподавател в катедра Икономическа социология на Университета за национално и световно стопанство

Авторът няма конфликт на интереси

Адрес за контакт: Университет на национално и световно стопанство, 1700 Студентски град, бул. 8-ми декември, София, мейл: mmisheva@unwe.bg

Abstract

This research examines migration processes and refugee issues from the perspective of interpretive sociology. It aims to modernize Florian Znaniecki's classic paradigm in light of current migration events. Specifically, the focus is on the sociological monograph titled "The Polish Peasant in Europe and America," both empirically and theoretically. The main thesis asserts the need for a comprehensive theoretical and methodological framework for the study of migration and its associated problems. Given the extensive scope of these phenomena and their direct impact on various social spheres, the research argues for incorporating the "humanistic coefficient" proposed by Florian Znaniecki into the theoretical framework. In this context, the "humanistic coefficient" is applied to refugee problems and contemporary research materials using the biographic method. The research was presented at the Annual Scientific Conference of the Bulgarian Sociological Association in 2022.

Keywords: sociology, humanistic coefficient, migrations, refugees, Florian Znaniecki

Резюме

Изследването използва перспективата на интерпретативната социология по отношение на миграционните процеси и бежанските проблеми. Целта на текста е да актуализира класическата парадигма на Флориан Знаниецки в актуалните миграционни събития. Фокусът е върху класическата за социологията монография „Полският селянин в Европа и Америка“ в емпирично и теоретично отношение. Основната теза защитава позицията за цялостна теоретично-методологична основа на миграционните изследвания и проблеми, заради широката скала на явленията и непосредственото им влияние върху различни социални сфери, която да се основава върху „хуманистичния коефициент“ в теорията на Флориан Знаниецки. Ключовите търсения засягат прилагането на „хуманистичния коефициент“ в изследванията на интеграцията на бежанци и възможните новости в информационните материали, използвани при биографичния метод. Текстът е представен на годишната конференция на Българската социологическа асоциация през 2022 г.

Ключови думи: социология, миграции, бежанци, Ф. Знаниецки, хуманистичен коефициент

ARTICLE INFO:

Original Article
Received: 23, 06. 2023
Revised: 04, 07. 2023
Accepted: 25, 07.2023

Хуманистична социология на миграциите – сто години по-късно

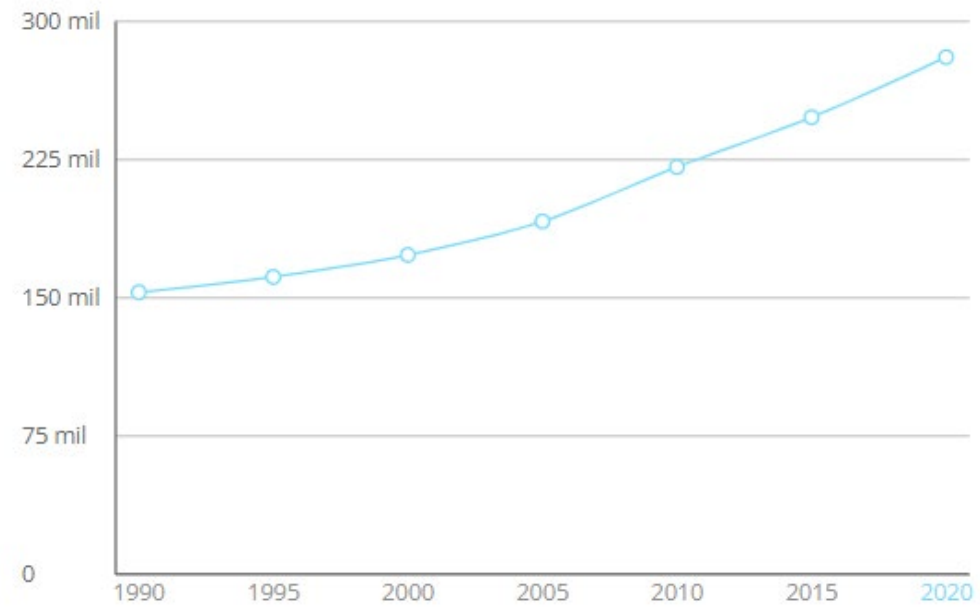
Вниманието към класическите творби посветени на миграциите е предизвикано от скалата на явлението - миграциите са вече широкомащабен, динамичен процес който засяга пряко или косвено всеки от нас. Има дълбок смисъл в препрочитането на всепризнати класици днес - те са ни необходими, както от методологическа така и от теоретична гледна точка. Без съмнение съвременните миграционни процеси трябва да един от главните проблеми на обществените науки.

Климатични промени, военни конфликти, нарушения на човешките права, политически и религиозни преследвания, както и икономически фактори постоянно интензифицират миграциите. Непрестанното увеличаване на разликите между богати и бедни държави увеличава трудовите миграции, както сезонните така и дългосрочните.

Последните десетилетия са период на интензивни миграции. Според данни на ООН[1], през 2020 г, международните мигранти са 280 милиона (близо двойно повече от 1990 г.), заедно с 103 милиона бежанци според ВКБООН[2] през 2022 (също близо двоен ръст и то само от 1990 г.) г.

Фигура 1

Международни мигранти 1990-2020 г.

*Бележка.*Във фигура 1 статистиката се отнася за броя на международните мигранти. Дефиницията включва всички родени в чужбина жители на дадена страна, независимо кога са влезли в страната. За държави, в които няма данни за населението, родено в чужбина, UNDESA

[1] https://www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock
[2] https://www.unhcr.org/refugee-statistics/

(Програма за развитие на ООН) използва данни за чуждестранни граждани. Като такъв, броят на международните мигранти може да не включва мигранти от второ поколение, които са родени в страната, но имат родители, които са мигрирали. Данните за потоците не трябва да се бъркат с данните за годишния миграционен поток (т.е. броят на мигрантите, които са влезли или са напуснали дадена страна в рамките на една година). Източник: UNDESA https://www.migrationdataportal.org/international-data?i=stock_abs_&t=1995

В годините след 2015 г. една друга перспектива се втурна в публичното пространство и се заговори за миграционни кризи. Заедно с определенията мигрант, емигрант и имигрант, се заговори и повече за бежанци (не винаги спазвайки дефиницията на Женевската конвенция от 1951 г., че това е всяко лице, което поради основателни опасения от преследване по причина на раса, религия, националност, принадлежност към определена социална група или политически убеждения се намира извън страната, чийто гражданин е, и не може да се ползва от закрилата на тази страна, или не желае да се ползва от такава закрила поради тези опасения.).

Фигура 2

Лица под различни форми на международна закрила през 2022 г.

Бележка. По данни на Висшия комисариат за бежанците към ООН. Източник: https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=2bxU2f

Масовизацията на бежанския поток даде начало на различни процеси в политиката, публичния дискурс, хуманитарни действия, международните отношения и сивата икономика. Миграционната криза е ключово понятие в повечето дебати в Европейския парламент и Европейската комисия. Дълго време след 2015 г. медиите продължаваха да са подвластни на образност, която извикваше впечатление за инвазия, нахлуване, нашествие. Визията за неконтролируемост на процеса, също беше част от тази образност и предизвика изостряне на дебата, както и засилване на контрола, на сигурността, заедно с все по-брутално третиране на мигрантите (Бауман, 2016, стр. 36). Отекна и в

съживяването на национализмите, ксенофобията и популистката политическа игра. Емигрантите и бежанците станаха универсалният „чужденец“, „враговете пред портите“, едновременно вътрешни (вече са тук) и външни (нахлуват през, приближават се към границата). Една от последиците е засилването на процесите на секюритизация във най-различни сфери на обществения живот, представяна като единствен възможен изход от усещането за заплаха, страх и несигурност. Увеличи се сферата на действие на различни служби за сигурност и честото обяснение, че без тях всичко ще се изплъзне от ръцете ни, че не е възможен контрол без дейното им участие.

Според З. Бауман (2016) секюритизацията е един вид „фокуснически номер “, който прехвърля тревогата от проблеми, с които правителствата не са способни да се справят (като икономическото благосъстояние, борбата срещу тероризма), върху проблеми които можем да видим – ежедневно на хиляди екрани, как те решават (Bauman, 2016, 40). Високата секюритизация има и друга цел – да подтисне угризенията на нациите при вида на страданието и води до адиафоризация[3] на миграционните процеси (изключването от морални оценки на действията срещу тях), защото мигрантите са представени като евентуални терористи, извън границите на моралната отговорност и ние сме освободени от импулса да помагаме (Bauman, 2016, 42).

Бежанските проблеми не са европоцентрични - страни извън ЕС, приеха и приемат най-голямата част от бежанците по света (в първите пет страни, приели най-много бежанци през 2022 само Германия (на второ място) е в Европа – останалите за на първо място Колумбия, след нея Турция, САЩ и Уганда).

Таблица 3

Държави приели най-много бежанци и търсещи убежище през 2022 г.

Държава на прием	Бежанци	Търсещи убежище	Други в нужда от международна закрила
Колумбия	1522	26 919	2 477 588
Германия	2 234 932	237 691	
Турция	3 673 808	294 078	
Уганда	1 489 559	39 713	
САЩ	347 851	1 439 653	

Източник: ВКБООН : https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=51oQiC

[3] От гръцкото адиафора – неща или практики, които не се влияят от морални съображения, нито насърчава, нито забранява. В теологията - мнението, че определени доктрини или практики в морала или религията са безразлични, защото не са нито заповядани, нито забранени в Библията.

Когато имаме пред себе си толкова динамично и сложно явление, каквито са съвременните миграции, наложително е и да се запитаме как да ги изследваме и твърде важно и актуално звучи зададения от организаторите на годишната конференция на Българската социологическа асоциация въпрос: „Има ли социологията инструменти, с които да разбира мобилните социалности?“. Аз бих добавила нещо повече – какво можем да научим отново от класиците в дисциплината.

Флориан Знаниецки (Florian Znanieski)е полски социолог, роден през 1882 г. в Швьотники (Świątniki) близо до Краков. Учи в Женева, Цюрих, Париж, Краков и Варшава. Негови преподаватели са Люсиен Леви-Брул и Емил Дюркейм. След дипломирането си сътрудничи с представители на Лвовско-Варшавската школа по философия. От 1913 г. провежда изследвания заедно с Уилям Томас под егидата на Чикагския университет (от 1917 г. като преподавател в катедрата по социология), което води до публикуването на Полския селянин в Европа и Америка (1918-20 г.). Създател е на биографичния метод в социологията (организатор на първото в света научно състезание за автобиографии – биографии на работници, 1921 г.) и на собствена оригинална теория, изпреварваща по-късните постижения на социологията. Основател на академичната социология в Полша (1920), инициатор за създаването на списание "Przegląd Socjologii" (1930), личност обединила полската научна общност със световното социологическо движение. Професор в университета в Познан и университета в Илинойс, президент на Американската социологическа асоциация (1953-54). Умира през 1958 г. в Урбана Кампейн (Илинойс, САЩ). Сред сътрудниците на Ф. Знаниецки в Познан трябва да се споменат и Чеслав Знамиеровски, изключителен юрист, философ и социолог, а сред неговите ученици - Ян Шчепански, по-късно президент на Международната социологическа асоциация (ISA). Сред най-важните произведения на Ф. Знаниецки, публикувани на различни езици, заслужават да се споменат следните заглавия: Културна реалност (Cultural Reality, 1919), Падането на западната цивилизация (Upadek cywilizacji zachodniej, 1921), Въведение в социологията (Wstęp do socjologii , 1922), Социология на образованието (Socjologia wychowania том 1, 1928; том 2, 1930), Градът в съзнанието на неговите граждани (Miasto w świadomości jego obywateli, 1931), Методът на социологията (Metoda socjologii, 1934), Хората на настоящето и цивилизацията на бъдещето (Ludzie teraźniejsi a cywilizacja przyszłości 1934), Социалната ролята на учения - човек на знанието (The Social Role of the Man of Knowledge 1940), Науки за културата - произход, развитие (Cultural Sciences. Their Origin Development

1952), Социални отношения и социални роли. Незавършена систематична социология (Relacje społeczne i role społeczne. Nieukończona socjologia systematyczna , Social Relations and Social Roles: The Unfinished Systematic Sociology, 1965).

Значимостта на социологическото наследство на Флориан Знаниецки за теорията и емпирията на миграционните процеси, е фокус в дискусиите на редица съвременни учени, които намират отговор на въпроса - как днес да подходим към миграциите? Особено след миграционната криза от 2015 г., след която миграциите вече не са само изследователски проблем, а проблем с директни импликации върху политиката и социалната кохезия. Приносът на Знаниецки към теорията и методологията на миграционните изследвания е актуален и днес защото подходът му позволява съвместяване на всички аспекти на миграционния опит с теоретични модели, като допринася за развитието на социологическата в по-широк обхват. Позиционира се в съвременните социо-икономически подходи, които се стремят да разберат контекста на съвременните обществени предизвикателства и конфликти и тяхната икономико-социологическа интерпретация (Nonchev, 2015).

Сред социологическите изследвания на миграциите едва ли има по-значимо дело от петте тома на Знаниецки и Томас - „Полският селянин в Европа и Америка“. Петтомният цикъл е издаден в САЩ в годините 1918-1920:

- Том 1 и 2 – „Организация на първичните групи“/Primary group organization;
- Том 3 – „Запис на живота на имигранта“/Life record of an immigrant;
- Том 4 – „Дезорганизация и реорганизация в Полша“/Disorganization and Reorganization in Poland;
- Том 5 – „Организация и дезорганизация в Америка“/Organization and Disorganization in America).

Монографичният труд е пионерски в много отношения, както за методологията на социологическите изследвания така и за темата на миграциите. Делото на У. Томас и Ф. Знаниецки е крайъгълен камък за качествените социологическите изследвания, в които освен на методите се обръща внимание и на културната среда, в която се формират човешките намерения, действия и ценности. Авторите подчертават, че “Върху действията на индивидите има силно влияние комплекс от личностни и социални отношения, в контекста на дадена ситуация. Предметът на социологическият анализ трябва да бъде обществената промяна, защото тя винаги е съпроводена с промени, които настъпват в рамките на личната биография на хората, променяйки и нея самата.“

(Koniecki, 2016). Делото на Знаниецки и Томас има две силни линии на анализа и методологията, свързани от една страна със социология на селото – защото се занимава с промените в полските села и втора: социология на миграциите – защото вниманието е и към емиграцията на полските селяни към САЩ. Двете аналитични полета не могат да бъдат разделени, тъй като многобройната емиграция по време, в което Полша е разделена под властта на Русия, Германия и Австро-Унгария е следствие от живота им в бедните села и липсата на перспективи за подобряване на живота. От друга страна хилядите писма, които обменят емигрантите с роднините си у дома подкрепят емиграционните нагласи и решения. Петте тома са издадени през 1918 г., в САЩ, в годината в която Полша отвоюва своята независимост и едва 58 години по-късно биват преведени и издадени в Полша. Въпреки това закъснение, творбата и изследванията на У. Томас и Ф. Знаниецки са добре познати на полските социолози и преди появата му на полски език. В предговора към първото полско издание на „Полския селянин в Европа и САЩ “ Й. Халасински очертава три най-важни аспекта на значимостта на изданието (Thomas, Znaniecki, 1976). На първо място това е количеството и качеството на емпиричния материал и предложената теория, заедно с използваната методология за анализ. В теоретично отношение работата им се основава на концепцията за съседската общност, като основна, първична и референтна група (инспирирани от Чарлс Кули). В методологическо отношение обаче, Знаниецки и Томас едновременно отразяват обективната страна на социалното действие, т.е. обществената ситуация и субективната страна, т.е. социалните намерения, отношения (angl. Attitudes””). Авторите вярват, че е възможна една номотетична социология – стремяща се да създаде общи модели, които да отговорят на по-големите социални модели, които формират контекста на различни единични, събития, индивидуални поведения и опит. Социология, която да разглежда обществените явления „като резултат от непрестанното взаимодействие на индивидуалното съзнание и обективната социална реалност“ (ibid, том 2, с.7)

Огромно значение за изследванията им има приемането на т.нар. от тях „хуманистичен коефициент“, според който социалните явления могат да се разпознаят и анализират, когато узнаем обективната им същност и значението, което им приписват участващите хора, в дадения момент. Фундаменталната основа на хуманистичния коефициент, изследователите описват по следния начин: „Причината за социалното или индивидуалното действие никога не е социалното или индивидуалното действие, а винаги смесицата, обвързаността между едното и другото.“ (Thomas & Znaniecki, 1976,

p. 69). В по-късните си разработки, на които обръща внимание доц. В. Босаков, Знаниецки изключва и външната причинност, и психологическото детерминиране на действието. Усещането, чувствата, мисленето, емоциите и пр. са за него неща, които се отнасят към действието, но не са действие (Bosakov, 2014, p.166). „Действието в идеалната система не е обърнат огледален образ на причинния порядък на действителността. Системата на действието не е статична, идеално определена от обективното отношение на целта към средствата, а динамична, изграждаща се в процеса на актуалното осъществяване на действията“ (ibid, p.168). „Действието е субектен акт. Условията не могат причинно да влияят на действието, понеже именно действието идеално и реално влияе върху условията“ (ibid, p.161). Според В. Босаков хуманистичния коефициент при Знаниецки (а и при У,. Томас) се състои в препоръката да се обръща внимание на поетапното изграждане, посредством събиране на факти и оценка, на определена система от ценности в рамките на емпиричната действителност (ibid, p.167). Знаниецки въвежда понятието „намерение“ (angl. „attitude“, пол. „postawa“), за пръв път в „Полския селянин …“. Изграждане и доказването на евристичността на понятието идва години по-късно, както В. Босаков проследява в „Науки за културата“ - „Действието се основава върху формирането на намерението и неговото осъществяване. (…) Формирането на намерението направлява протичането и реализацията на действието. (…) Действието, в протичането си изважда наяве постепенното формиране на намерението, което се осъществява на етапи, в зависимост от това, как се формира“ (Znaniecki, 1952, p.373–374 in Bosakov, 2014). Целенасочените действия на индивидите са в конкретна ситуация, те са водени от културните модели и социалните връзки, очаквания и норми в които са потопени индивидите, членувайки в различни социални групи. „Една доброжелателна интерпретация на духа на неговите намерения може да приеме следния вид: ако аз се отнасям към някого положително и искам да му въздействам социално, трябва да съм готов за евентуална модификация и на своята система от ценности в резултат на реакцията на моето въздействие. И обратното – ако предпоставям непроменливостта на ценностната си система, в стремежа си към нейното реализиране посредством въздействие върху другия ще се отнасям към него отрицателно.“ (ibid,170). С други думи социалното действие са ежедневните практики които хората конструират и които в същото време са конституирани от обграждащата ги социално-културологична среда (Znaniecki, 2011). Самият Знаниецки прекарва двадесет и пет години, т.е. по-голямата част от живота си като емигрант. Той заминава доброволно

за Америка през лятото на 1914 г., възнамерявайки да продължи кариерата си на социолог. Въпреки, че по това време, не е имало определена формална или дори неформална кариера за социолози, както и самата Америка не е била известна със своята социология. Глобалният ритъм на развитие на дисциплината в началото на XX век все още зависи от академичния живот на Германия и Франция. Знаниецки описва опита на емигрантското отчуждение в категориите на неуспешна асимилация. Въпреки безразличието и дискриминацията, с които по негови думи се е сблъсквал, не е имал проблем защото е успял да приеме ролята на самотен наблюдател (Znaniecki 1978, p.42–43). Неговото космополитно отношение се е формирало много по-рано и както самият той пише: "Убедих се, че за да оценим сферата на емиграция, нито официални източници, нито описания на пътешественици, нито дори общи съчинения – дори най-важните – на статистическо-икономическо, географско или подобно естество са достатъчни. Само многобройните лични преживявания на самите емигранти, групирани в общи данни, могат да дадат изчерпателна и универсална картина на условията, които очакват нашите бъдещи емигранти.“ (Znaniecki in Dominiak, 2018, p.43).

Интересен факт е включването на част от творчеството на Знаниецки в марксистката традиция от социолозите Ян Шчепански и Юзеф Халасински (Szczepanski, 1976) в началото на 70-те години. През 50-те години на миналия век - Адам Шаф, водещ полски марксист, критикува биографичния метод заради пренебрегването на икономическите фактори и промените в класовата структура. Във въведението към полското издание на „Полският селянин в Европа и Америка“, Шчепански „реабилитира“ Знаниецки, като официално го връща в полската социология по следния начин:

> „В момента, след няколко десетилетия опити на изграждане на социалистическата система, ние се убедихме в силата на субективните фактори и тежестта на социалната микросфера при разрешаването на социалните проблеми, които социалистическото производството не реши автоматично. Така днес гледаме по съвсем различен начин на употребата на лични материали в марксистката социология“ (Szczepański 1976, 37–38).

Преобладаващият аргумент е фактът, че Фредерик Енгелс, изучавайки положението на работническата класа в Англия, много преди Знаниецки е изучавал писма и лични документи (Dominiak, 2018, p.51).

Значението на „Полския селянин в Европа и Америка“ е и в новаторския подход на авторите към изследователския материал. Огромното количество и разнообразие от данни, които те събират им позволява на задълбочен поглед в световете на изследваните емигранти, което се случва за пръв път в историята на социологията. Анализираните материали са лични документи – писма събирани от семействата за дълъг период от време (в първите два тома са публикувани 764 писма), автобиографии, писма на полски кореспонденти в САЩ за вестници в Полша, записки в църковни документи на парафиите в САЩ, хроники на полско-американски дружества, протоколи на най-различни институции и организации занимаващи се с обществени проблеми, както и съдебни протоколи. Събраните писма са разделени на пет типа: церемониални, информативни, сантиментални, литературни и свързани с бизнеса. Понякога съдържанието е много обикновени или неразбираемо, но те изпълняват важната роля на поддържане на семейните връзки и заместват на прекия контакт. Интересни са изводите на Знаниецки относно ролята на грамотността сред селяните-емигранти. Въпреки че съдържанието на писмата в по-голямата си част е скучно, те разкриват нарастващата способност на полските мигранти да общуват и да преодоляват изолацията на собствените си групи. В третия том е поместен дневник от над 250 страници на емигранта Владислав Вишневски, който дневник става може би най-известния биографичен документ в света на социологията. Изследователите виждат в биографичния метод възможност за изследване на личностите, разбирани като фактор и следствие на социалната еволюция, която да спомогне за разкриването на законите, нормите правилата според които се води обществото. За написването на дневника, изследователите обявяват финансова награда, която, както самия Вишневски споменава е единствения му доход, през трите месеца на писане на автобиографията (Znaniecki, 1976, т. 3, 45).

Изследователите създават емпирични данни и използват вече създадени административни и биографични такива. Работят във времена на цензура, която руските власти поставят върху комуникацията между многобройната изселническа вълна от Полша и родините им в окупираните земи. Властите са притеснени от мащаба на миграциите, защото намалява работната ръка, а и много от вече заминалите се стремят да привлекат близките си в чужбина. Поради тази цензура много полски семейства никога не се събират (Szejnert, 2009, p.14). Знаниецки е всеизвестен с увереността си, че социологията трябва да използва биографични извори, застъпвайки се за мнението, че

това е най-добрия вторичен източник на информация, защото не налага готова гледна точка, както въпросник за анкета. Заради фокусирането върху миграционните проблеми и свързването на емпиричните данни с теорията, работата на Томас и Знаниецки води до развитието на дисциплината, нейната автономност и значимост, както и създаването на изследователски центрове в САЩ посветени на миграционните изследвания още в началото на 20 век и развитието на Чикагската школа.

“Полският селянин в Европа и Америка” е нещо повече от огромно количество документи за прехода на мигрантите от селския към градския живот или от една култура в друга. Работата третира и проблемите на взимане на решението за миграция, интеграцията в приемащото общество, състоянието на мигрантските групи, формирането на миграционни мрежи, значение на семейните връзки, обратните миграции, както и чувството за национална (етническа) идентичност на мигрантите. Хуманистичния коефициент, както нарича Знаниецки познавателното правило, което трябва да следва социологията постулира, че данните събрани за дадена култура принадлежат на индивидуалния опит, на хората и са такива каквито този ежедневен опит може и ги прави. Това изисква от изследователите да следват перспективата на хората, които изследват или прилагането на т.нар. интерпретативна социология или в крайна сметка емпатия.

В „Методологическа нота“, първата част в „Полския селянин в Европа и Америка“ Знаниецки и Томас поставят и условие за прилагането на хуманистичната социология, а именно признаването на именуваната от тях „кинетична природа“ на социалното съществуване (Znaniecki, 1976, p, 34). Според тях културните нагласи и социалните практики на хората, както и социо-културната среда в която съществуват са **процес** на изграждане и точно като процес трябва да бъдат анализирани от социолозите.

През тази година войната в Украйна предизвика една от най-големите световни кризи с разселване на хора. Съседните държави приеха милиони бягащи от конфликта, а още много бяха разселени вътре в страната. Ситуацията и в България е много динамична, невиждана до сега и привлича вниманието не само на хиляди доброволци, организации и отделни хора, но и на много изследователи от различни дисциплини.

Как може да бъде приложена към актуалните бежански проблеми перспективата на хуманистичната социология?

Експерти са единодушни, че придобиването на бежански статут е основата за закрила на бягащите от военни конфликти. В решение на ЕС от 4 март 2022 година за установяване на съществуването на масово навлизане на разселени лица от Украйна по смисъла на

член 5 от Директива 2001/55/ЕО се въведе временна закрила за украинските граждани, пребиваващи в Украйна, които са били разселени на или след 24 февруари 2022 г. като резултат от военното нашествие на руските въоръжени сили, започнало на тази дата[4]. Временната закрила според цитираното решение се дава на украинските граждани за период от една година. С това се премахва необходимостта от преминаването на процедура за придобиване на статус на бежанец от украинските граждани и се засилва възможността за тяхната по-бърза интеграция. „Временната закрила следва да им позволи да се ползват в целия Съюз от хармонизирани права, които предлагат адекватно равнище на закрила. Въвеждането на временна закрила се очаква да бъде от полза и за държавите членки, тъй като правата, придружаващи временната закрила, ограничават необходимостта за тези разселени лица незабавно да търсят международна закрила, и по този начин - риска от претоварване на системите им за убежище, като свеждат до минимум формалностите поради спешността на ситуацията.“ (ibid) Според ВКБООН събирането на навременна информация за бежанците е ключова за бързия хуманитарен отговор. Организацията, която от десетилетия е посветена на проблемите на бежанците създаде портал за данни в реално време за потока от украински бежанци. Актуалната информация за 15 ноември 2022 г. е за 7,841,359 регистрирани украинци в държави от ЕС бягащи от войната и 4,725,612 украински бежанци регистрирани за временна закрила или други национални системи за закрила. В България към 15.11.2022 г. са регистирани 145 560 украински граждани за временна закрила, а в страната има останали 53 095 човека.

Получаването на временен статут за украинците бягащи от войната е навременна мярка в ситуация на масово преселване в каквато живеем в момента. Реално интеграцията на бежанците след това е най-сериозният проблем. Какво се случва с хората които са вече в чужда за тях държава? Знаем ли нещо повече за тях? ВКБООН провежда изследвания на терен, информацията от които е публично достъпна, което способства или поне би трябвало да помага за успешната интеграция на бежанците. Информацията е актуална и публично достъпна на сайта на ВКБООН[5]. Според нея 45% от тях за с университетски дипломи, над половината са между 35 и 45 години и 73% са били работещи преди войната. По отношение на интеграцията, това е един обещаващ профил, въпреки

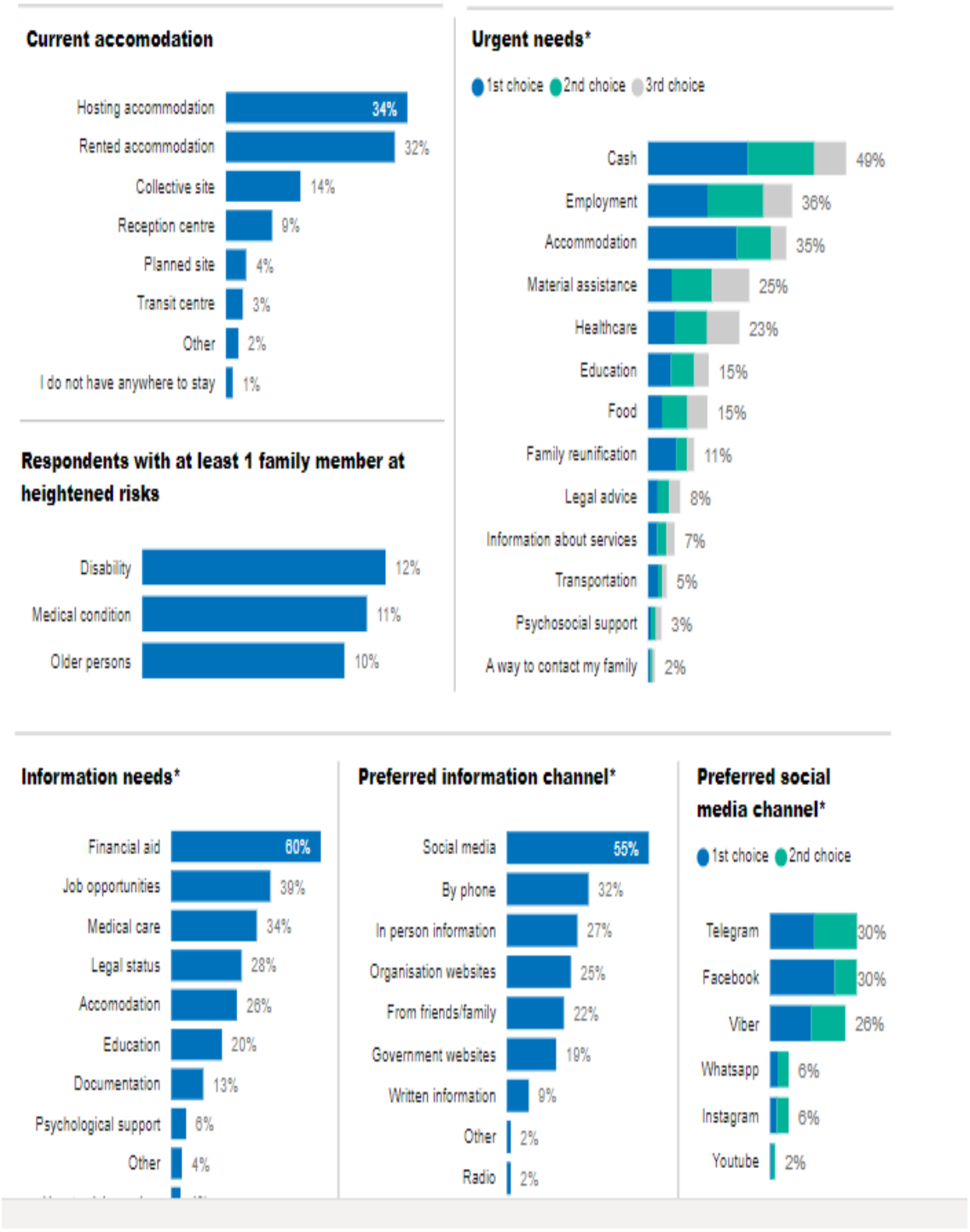
[4] Официален вестник на Европейския съюз , 4.3.2022 г. достъпен на: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022D0382&from=BG

[5] https://www.unhcr.org/refugee-statistics

данните, че професионалната реализация и намирането на работа в много по-голяма степен се определят от областта на образованието, а не толкова от образователната и научна степен (Bakalova, 2021).

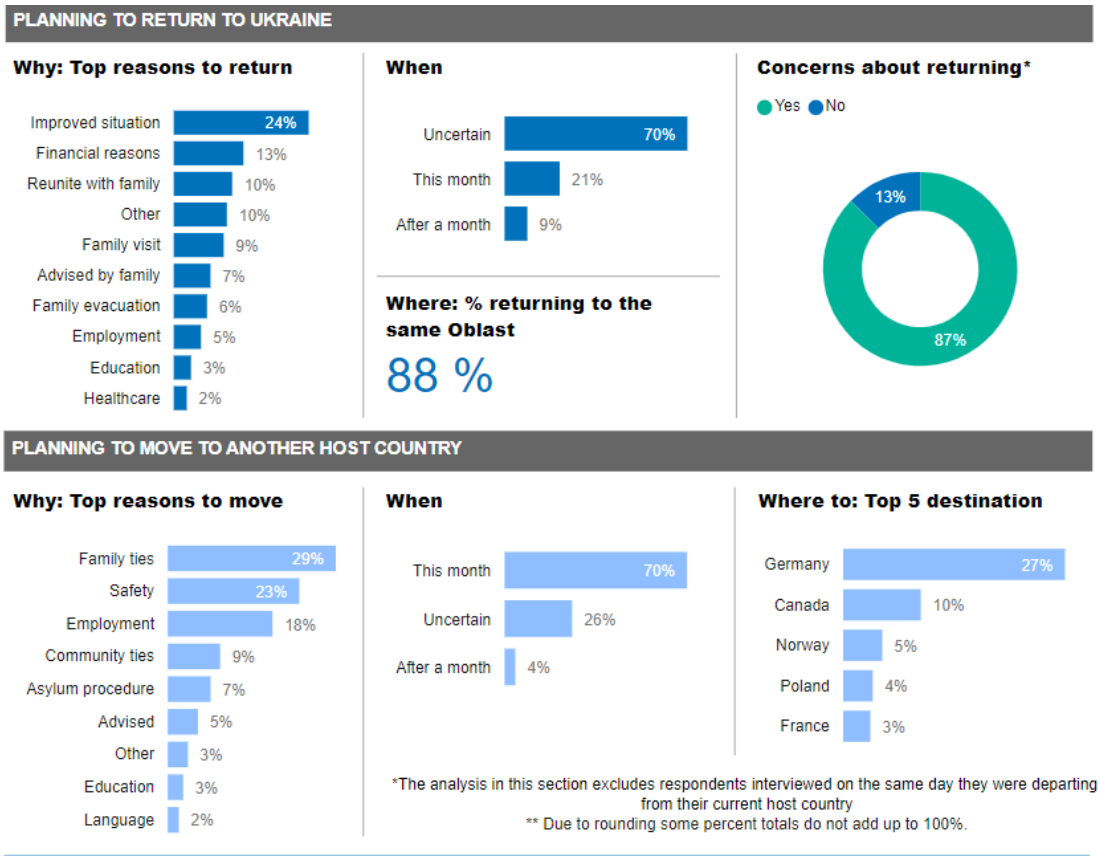
Фигура 3

Основни нужди на бежанците

Фигура 4

Планове за завръщане в Украйна на бежанците

Бележка. Източник ВКБООН

На фона на тази всестранна информация най-логичния въпрос който можем да поставим е защо у нас справянето с този проблем се превърна за пример за институционална безпомощност, наситено популистки дискурс и липса на интеграционен план. Можем да изведем цели групи хипотези за тези въпроси – от дезинформационните вълни, чиито обект е България, през административния капацитет, социалната аномия на обществото и високото институционално недоверие, всички с обяснителен потенциал. Фактът, че огромна част от решаването на проблемите на украинските бежанци в България изнесе гражданското общество, чрез доброволчески организации може в някаква степен да смекчи тъмната картина на настоящата ситуация. Но не може да помогне за дългосрочното решаване на липсата, за нулевата интеграция на бежанците у нас, а интеграцията – т.е. процесът който следва след пристигането на бежанците е може би и по-значим от първоначалното приемане и регуляризация (Racheva, 2021).

Как можем да приложим хуманистичната социология към най-съществения проблем с бежанците днес – а именно интеграцията?

В „Полския селянин в Европа и Америка“ респондентите на Томас и Знаниецки не са икономически мигранти, а повече бежанци, които напускат поробената си родина. В този смисъл изследователите се занимават с комплекс от интеграционни проблеми, години преди да бъде приета Женевската конвенция. Интерпретативната социологическа концепция на Знаниецки, в този случай би започнала със събирането първо на всички видове данни и второ със събирането на автобиографични истории от бежанците. Биографичния наратив е плодотворен за прилагането на хуманистичния коефициент на Знаниецки, заедно със семейните истории, житейски промени, преместванията и заниманията които са имали след пристигането си. Отбелязването на проблемите открояващи се в разказите за успехите и неуспехите, за победите и житейските загуби които са повлияли на интеграцията им тук. Промените във светогледа и ежедневните практики, предизвикани, усвоени така че да отговорят на очакванията на новото общество, на неговата култура. Промени, които засягат също човешкия им капитал, очакванията за бъдещето, семейното положение, социалните взаимоотношения, работната етика. Влиянието на евентуална дискриминация, особено към жените , върху личностната перцепция и ангажираността им с интеграционния процес в приемащата държава.

Можем да отбележим още две значими сфери на прилагане на хуманистичната социология тук – изследването и по-точно достоверното предаване на последователността на случките в биографичния разказ. Пример от моя собствен миграционен опит на човек пристигнал в Полша - без да знае думичка от езика и колега, който поради семейния си произход с майка полякиня знаеше добре полски, въпреки равния университетски старт, различни събития в живота ни, в различна последователност доведоха мен до академична кариера тук, а него в рибарско селище край Влас. Сравнението не е винаги средство за показване на позитивни или негативни страни – тук сравнението е пример за различната последователност в биографиите при относително еднакво начало.

Следващото условие за прилагането на хуманистичната социология при анализа на биографичните разкази е способността да уловим причинно-следствените връзки на начина по който е изграден наратива. Според Знаниецки имигрантите, които още в началото на престоя си в чуждата страна се самоописват, т.е. дефинират себе си като постоянно заселници, ще полагат по-големи усилия да се впишат, отколкото описващите себе си като краткосрочни мигранти. По-нови изследвания на адаптацията на

източноевропейци и евреи в САЩ доказват това твърдение (Moravska, 2001). В сравнение с източно европейците, евреите по-бързо напредват в интеграцията си, но показват и различен светоглед – насочен към бъдещето и успеха, ”изобилстваща еманципация за успех“, докато източноевропейците са потънали в носталгия към родината и наратив насочен към миналото или промените у дома (ibid).

Следващите етапи по пътя, който следва интервюто, изследват проблемите, свързани с адаптацията на мигрантите, които излизат от тези самовъзприятия и се задълбочават възможно най-много, в сложността на процеса, през който преминават и същевременно изпитват мигрантите. Дали икономическия, социалния, културния, гражданския аспект на интеграцията се случват синхронно, заедно или по-скоро последователно. Например азиатските имигранти в САЩ са успели да изградят адаптационен процес, без особено напрежение. Успявайки да се интегрират по два пътя - икономически чрез пазара на труда, но запазвайки социо-културната си идентичност в етнически ниши те живеят в относително спокойствие. Водейки по този начин, малко двойнствен живот - постигат интеграция в „мейнстрийма“ и съхранение на идентичността в ежедневните практики. Тъй като хората често са асинхронни между своите очаквания, цели и ежедневни практики, изследователите трябва да допускат присъствието на противоречия в разказите за адаптацията, тъй като това е сложен, многолик процес, но при забелязването на такива разминавания - да успеят да ги посочат и разберат, как точно са били преживени от мигрантите. Разбирането или по-скоро неразбирането от мигрантите на събития и взаимодействия, потопено в културните образци на ежедневието в приемащото общество Знаниецки нарича „дефиниция на ситуацията“ (Kubera, J., Skoczylas, 2018). Това както и разминаванията в очакванията в социалните интеракции с местните са изключително важни аспекти на интеграцията, които изследователите прилагащи хуманистичната социология на миграциите трябва да имат предвид.

Разбира се, съвременните миграционни проблеми са различни от тези във времената на Знаниецки, но заложените преди сто години корени на интердисциплинарността и емпатията са валидни и днес. Новите явления са и недокументираната миграция, бежанските проблеми, тяхната масовост и глобално присъствие, както и миграционните и интеграционни политики на държавите. Тези „новости“ (защото са сравнени с авторите от началото на миналия век) предполагат методологичната интеграция на биографичния метод с количествени изследвания. Още по-голямо внимание към микро-макро подходите и миграционните мрежи. Днес интернет може да ни предостави допълнителни

документи върху които да работим – такива създадени от самите мигранти и широко достъпни за нас изследователите. Блогове, фоторазкази, кратки филми, дискусии онлайн, радио или телевизионни програми за живота на мигрантите разкриват много информация за всевъзможни аспекти от адаптацията им в страната. Разбира се, не трябва да се пропускат и документи свързани със създаването на мигрантски организации, дейности на организациите, протоколи от събирания, както и честотата им, темите и промени в целите във времето. Нарастващата визуалност на информационните документи налага пресягане и към анализа на образи освен на текстове, тъй като те вече не са само творби на изкуството, но и форми за изразяване и ежедневна комуникация. Бихме могли да стигнем и по-далеч в предположението за новостите в информационните материали – океанът от комуникационни текстове събрани в смарт телефоните, може би са новите дневници, които Знаниецки би събирал? Тогава изследователският ни обект ще са милиони хора в различни социални, демографски, икономически, а най-вече културни контексти. Предизвикателство, което тепърва ще трябва да осмисляме, но с ключ подаден ни преди сто години.

Използвана литература

Bauman, Z. (2016). *Bezhantsi pred dverite na Evropa* [*Refugees at the door of Europe*]. Iztok-Zapad.

Bosakov, V. (2014). Florian Znanyetski i negovata humanistichna kontseptsia na deystvieto. *Filosofski alternativi*, *4* [Florian Znaniecki and his humanistic concept of action]. [Philosophical Alternatives], *4* https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=153270

United Nations High Commissioner for Refugees: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine last viewed 24.11.2022

Official Journal of the European Union (2022). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022D0382&from=BG, last viewed 24.11.2022

Bakalova, M. (2021). Education and migration: The (non)return of better-educated migrants to Bulgaria. *Economic Studies journal*, *4,* 166-186. Bulgarian Academy of Sciences - Economic Research Institute.

Dominiak, L. M. (2018). The transatlantic migration of ideas: Florian Znaniecki in America in the years 1914–1919. *STAN RZECZY [STATE OF AFFAIRS*] *2(*15), 41-55.

Dopierała, R. (2019). Chłop polski w Europie i Ameryce" sto lat później. *Kultura i społecznstwo*, *63*(1) [The Polish peasant in Europe and America" one hundred years later]. *Culture and society, 63*(1), PAN doi: 10.35757/KiS.2019.63.1.17

Ferenc, T., (2018). William I. Thomas i Florian Znaniecki Czego uczą nas prekursorzy badań nad emigracją?. [William I. Thomas and Florian Znaniecki.What do the precursors of emigration research teach us?]. *Kultura Współczesna" [Contemporary Culture*] *100/2018* doi.org/10.26112/kw.2018.100.06

Koniecki, K. (2016). O socjologii jakosciowej. *Rocznik nauk spolecznych* [On qualitative sociology. *Yearbook of Social Sciences 4*(44).

Kaczmarczyk M. (2018). When philosophy met social psychology: An interpretation of the Polish peasant in Europe and America," *European Journal of Sociology, 59*(2), 5–44. https://doi.org/10.1017/S0003975618000127.

Kubera, J., Skoczylas, Ł. (2018). *Contemporary migrations in the humanistic coefficient perspective*. Peter Lang Verlag. 10.3726/b11467

Morawska, E. (2001). Structuring Migration: The Case of Polish income-seeking travelers to the west. *Theory and Society*, *30*(1), 47–80. http://www.jstor.org/stable/658062

Racheva, D. (2021). The problems of migrants and refugees in the Bulgarian bachelor`s pedagogical education, *SOCIAL INNOVATIONS FOR SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT - 17th international conference organized by Faculty of Social Sciences and Humanities* at Lithuania Klaipėda University, (pp.83-85), Klaipėda University.

Nonchev, A. (2015). New economic sociology: theoretical achievements and contemporary challenges. *Nauchni trudove 2, UNWE*, Bulgaria, 19-56.

Szejnert, M. (2009). *Wyspa Klucz* [*Key Island*]. Znak.

Sczepański, J. (1976). Chłop polski w Europie i Ameryce [Polish peasant in Europe and America*]*. *Przegląd Socjologiczny„ 28*, 167-176.

Szczepański J. (1976). Dzieło W. I. Thomasa i F. Znanieckiego w rozwoju socjologii [The work of W. I. Thomas and F. Znaniecki in the development of sociology. In W.I. Thomas, F. Znaniecki. *The Polish peasant in Europe and America*]. Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.

Thomas ,W. I., Znaniecki, F. (1976). Chlop polski w Europie I Ameryce. [The Polish peasant in Europe and America]. Polskie Warszawa.

Znaniecki, F. (2011). *Relacje spoleczne i role spoleczne.* [Social relations and social roles]. Scientific Publishing House PWN.